

λὸν εἶναι ἀνώτερον τοῦ φυσικοῦ· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου, ὡς καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, ἡ ἀλήθεια εἶναι ἴσως ἐν τινι μεταξὺ τῶν ἐναντίων ἁκρῶν μεσότητι, καὶ εἰ μὲν κατὰ τινὰ τὸ κάλλος τῆς φύσεως ὑπερτερεῖ τοῦ τῆς τέχνης, κατ' ἄλλα ὁμῶς εἶναι αὐτοῦ ὑποδεέστερον. Καὶ ἐπειδὴ οὐσιωδῶς τὸ καλὸν ἐκ δύο συνίσταται στοιχείων, ἐκ τινος πνευματικῆς ὑποστάσεως δηλαδὴ καὶ ὕλικῆς τινος μορφῆς, πρόκειται νὰ ἴδωμεν ἐὰν καθ' ἐν ἡ κατ' ἀμφοτέρω εἶναι τὸ τεχνικὸν καλὸν ἀνώτερον ἢ κατώτερον τοῦ φυσικοῦ. Πρὶν ὁμῶς παρατηρητέον, ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὸ φυσικὸν καλὸν εἰμὴ λίχν ἀτελῶς διὰ πολλοὺς λόγους, ἀναγομένους εἰς ἓνα καὶ μόνον, τὴν ἀτέλειαν καὶ σμικρότητα τοῦ πεπερασμένου ἀπέναντι τῶν ἔργων τοῦ ἀπείρου. Βεβαίως ἐὰν ἐντελῶς τὸ φυσικὸν καλὸν ἐγνωρίζομεν, δὲν ἠθέλομεν οὔτε συλλάβει τὸ ζήτημα, διότι ἠθέλομεν ἀναγνωρίσει τὸν Θεὸν ὡς μόνον καὶ μέγαν ἀριστοτέχνην μεγάλων καὶ ἀπαρχόλητων ἔργων. Ὡστε τὸ ζήτημα εἶναι μεταξὺ τοῦ ἐλαχίστου τούτου μορίου τοῦ φυσικοῦ καλοῦ, ὅπερ γνωρίζομεν, καὶ τοῦ τεχνητοῦ. Καὶ οὕτω τεθίνοντες, ἀπορέναι νὰ ἴδωμεν ἐὰν, κατὰ τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ καλοῦ, τὸ δεύτερον εἶναι κατώτερον ἢ ἀνώτερον τοῦ πρώτου. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πραγματικόν, τὴν ὕλην, τὴν ἔκτασιν, τὸ χρῶμα, τὸν ἦχον, τὸ σχῆμα, τὴν κίνησιν καὶ ὅλα τὰ ὕλικά στοιχεῖα, ὅσα ἐν μέτρῳ καὶ ὅρμῳ ἐποίησεν ὁ Θεός, καὶ δι' ἀράτου ἁρμονίας συνῆνωσε καὶ συντηρεῖ, τὸ τεχνητὸν καλὸν εἶναι φύσει κατώτερον τοῦ φυσικοῦ, διότι ἐν τῇ φύσει τὰ στοιχεῖα ταῦτα ζῶσι καθ' ἑνὴν ζωὴν ἐδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεός. Ἀλλὰ κατὰ τὸ πνευματικόν, τί ῥητέον; πνεῦμα καὶ λόγος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καὶ διὰ τοῦτο νοεῖ τὸ ἀπείρον, τὸ ἀπόλυτον, τὸ τέλειον, καὶ οὐ μόνον νοεῖ, ἀλλ' ὁρέγεται αὐτοῦ διὰ τῆς καρδίας, τὸ μελετᾷ ἀδιακόπως διὰ τοῦ λόγου, προσπαθεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας, καὶ τὸ ἐκφράζει, ὅταν ἐκφράζῃ τὸ ἰδανικόν διὰ τῆς καλλιτεχνίας, διότι τὸ ἰδανικόν εἶναι ἡ τῷ ἄνθρωπῳ ὁρατὴ ὄψις τοῦ ἀπείρου, τοῦ ἀπολύτου, τοῦ τελείου. Ἄρα κατὰ τοῦτο ἀνώτερον τὸ τεχνητὸν καλὸν τοῦ φυσικοῦ, διότι εἶναι ζωνηρότερον καὶ πληρεστέρον δόξας τοῦ αὐτοῦ ἄρχετύπου, τοῦ ὁποῖου ἀτελὲς ἐκτύπωμα εἶναι ἡ φύσις καὶ τελειότερον ἡ τέχνη. Δὲν δύναται ὁ καλλιτέχνης τὸ παραλαμβάνον πνευματικὸν νὰ ποιῇ τελειότερον παρ' ὅ, τι εἶναι, ἀλλὰ δύναται νὰ τὸ ἰδανικώσῃ, νὰ τὸ ἐκπνευματώσῃ, νὰ τὸ καταστήσῃ διευγέστερον καὶ φαινότερον περιβάλλυμα τοῦ ἰδανικοῦ, τελειοποιῶν τὴν μορφήν δι' αὐτῆς τῆς καταστροφῆς τῆς καὶ ἐν ᾧ ἡ ὕλη ἀποβάλλει τὴν ἑξέως ζωὴν ἐν τῇ φύσει, ἄλλην πνευματικωτέραν λαμβάνει ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐν τῇ φύσει ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ στοιχεῖα ἰδανοποιεῖ ὁ καλλιτέχνης, διότι οὔτε σαρῖαν, οὔτε ἀρετὴν εὐρίσκωμεν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ὁποίων ἄλλους τελειοτέρους τύπους νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν καὶ νὰ παραστήσωμεν διὰ τῆς τέχνης. Διὰ τοῦτο ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ καλλιτεχνικώ-

τέρα θρησκεία καὶ πηγὴ ἀέναντος μεγάλων ἔργων καὶ οὐρανίων καλλιτεχνημάτων, καὶ ἐκ τούτου ἴσως προήλθε καὶ ἡ δόξα, ἣν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν τῆς καθ' ὅλα ὑπεροχῆς τοῦ τεχνητοῦ καλοῦ ἀπέναντι τοῦ φυσικοῦ. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθέσωμεν καὶ τὴν γλυκερὰν συμπάθειαν, τὴν ὁποίαν φύσει συναισθάνεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, θέλομεν ἐννοῆσαι διατί οἱ μᾶλλον νοήμονες καὶ παιδευμένοι ἀποδίδουσιν εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἐκείνον τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον οἱ χυδαῖοι ἔχουσι μόνον πρὸς τὰ ἔργα τῆς φύσεως; διότι οἱ μὲν ἔχουσι καθαρωτέραν καὶ πληρεστέραν τὴν ἐννοίαν τοῦ ἰδανικοῦ, καὶ μᾶλλον εὐαίσθητον τὴν καρδίαν· οἱ δὲ μόνον τὸ ὕλικόν αἶσθημα ἔχουσι τοῦ καλοῦ, καὶ ἐνστιγμὰ τυφλὸν τοῦ ἰδανικοῦ, διὸ δεσμεύονται εἰς τὰς κατωτέρας βαθμίδας τῆς θείας δημιουργίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τελειοποιήσεως.

Ὅσοι δὲ νομίζουσιν, ὅτι μόνον τὸ αἶσθημα καὶ μόνον τὸ ἐνστιγμὰ δὲν ἀρκοῦσιν οὔτε πρὸς συναισθησιν καὶ κρίσιν τοῦ καλοῦ, οὔτε πρὸς τὴν κατ' ἄνθρωπον δημιουργίαν αὐτοῦ, θέλουσιν ἴσως ἀποδεχθῆ ἐπιεικῶς πως τὴν συντομωτάτην ταύτην ἀνασφαλαίωσιν τοῦ πρώτου μέρους τῶν καλλολογικῶν ἡμῶν παραδόσεων, τὴν ὁποίαν θέλομεν συμπληρώσει διὰ τῆς θεωρίας καὶ ἱστορίας μιᾶς ἐκείνης τῶν ὠραίων τεχνῶν κατὰ μέρος (*).

Κερκύρα, τῇ 28 Αὐγούστου 1857.

Π. ΒΡΑΥΛΑΣ ΑΡΜΕΝΗΣ.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΑΙ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΠΤΗ (α).

Φ υ λ ή.

Ἀθήνην, 25 Μαΐου, 1846.

— 200 —

Τὰ πολυύμνητα ὀνόματα τῶν τυραννοκτόνων Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Θρακυβοῦλου κατάλυσιν τῆς βασιλεῖς τυραννίδος τῶν Τριάκοντα ἐγίνωσκον παῖς ἔδη μόλις ἀρχίζων τὰ

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΑ. Ἡ ἀνωτέρω διατριβὴ ἦν ὁρισμὸν τῆς καλλιτεχνίας προτιμῶμεν νὰ ὀνομάσωμεν, διότι μετὰ πλείστης ὁσιότητος καὶ ἀληθείας εἰς ταύτην ὁ σοφὸς συγγραφεὺς, ἐξηγεῖ τὴν παρανομίαν ἣν καὶ οἱ χυδαῖοι ἔχουσιν ἐμφύτως διὰ στόματος δοκίμης θεωροῦσιν εἶναι φυσικὴν ἢ τεχνητὴν. Ὅσακις βλέπομεν τοποθεσίαν, φέρ' εἰπεῖν, ἢ γυναῖκα ὡραίαν λέγομεν· ἢ θυγατέρα ζωγραφιστῆ, ἢ καὶ ὅσακις πάλιν βλέπομεν εἰκόνα ἐκείνης διαγράφουσαν ἀντικείμενόν τι, ἀναφωνοῦμεν, ἀμοιᾶζει φυσικόν. ἢ Ἐμφορὰς ἄρα ἡ ἰδέα ὅτι ἡ μὲν τέχνη ἐκλαμπρύνει καὶ τελειοποιεῖ τὴν φύσιν, ἡ δὲ φύσις παρέχει τὰ στοιχεῖα τῆς τελειοποιήσεως εἰς τὴν τέχνην.

(α) Ἰδε Πανδ., φιλολόγ. 151, 156, 163 καὶ 171.

Ἑλληνικά γράμματα. Ἐνθυμούμαι δὲ μάλιστα ὅτι διακόπτων συνεχῶς καὶ μετὰ βαρυθυμίας τὴν ἀποστήθισιν τῶν πολυπλόκων κανόνων τῆς γραμματικῆς τοῦ ἐν Αἰγίνῃ σχολάρχουτος Γ. Γενναδίου, εὐρισκὸν ἀνακούφισιν πνεύματος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ, καὶ καθήμενος πλησίον τοῦ λογίου μακαρίου πατρὸς μου ἀνεγίνωσκον ἐν κατανύξει ψυχῆς καὶ ἐνίοτε μὲ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν ἀφήγησιν τῶν ἔργων πολλῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐνδόξων ἀνδρῶν. Παρήλθον ἑκτοτα μῆνες καὶ ἐνικυτοί, καὶ αἱ παιδικαὶ ἐκείναι ἀρεαίς ἐντυπώσεις, ζωογονούμεναι μυστηριωδῶς εἰς τὸν νοῦν μου ὡς σπόροι γόνιμοι, ἀνεπτύχθησαν μετὰ ταῦτα καὶ διέχυσαν ῥίζας εἰς τὴν καρδίαν μου καὶ ἀναφαίρετον ἦδη αὐτῆς κτῆμα διατελοῦσι. Διατρίβων δὲ νῦν ἐν τῇ εὐκλειεστέρᾳ τῷ πάλαι καὶ σήμερον ἐπ' ἀγχαῖς ἐλπίσι συμπροδευούσῃ μετὰ τῆς συνταγματικῆς ἐλευθερίας ἐστὶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀδελτηρίας ἐφρόνησα ἔργον τὸ νὰ μὴ θεωρήσω κ' ἐγὼ, φοιτητὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐκ τοῦ σύναγγος τὰ περιωζόμενα μνημεῖα τῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀθανάτου δόξης, καὶ, ὡς προσκυνητὴς τῆς Ἀνατολῆς, νὰ μὴ ἀποδώσω φόρον θαυμασμοῦ εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, οὐχὶ σμικρὸν συντελέσαντα εἰς τὴν ἀνάκτισιν τῆς ἡμετέρας ἀνεξαρτησίας.

Ὅθεν ἀκούσας ἐν μιᾷ τῶν ἀκροάσεων τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος τὸν καθηγητὴν τῆς ἀρχαιολογίας Κ. Ῥαγκαθῆ ὁμιλοῦντα μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ποιητικῆς χάριτος περὶ τῶν λειψάνων τοῦ φρουρίου τῆς Φυλῆς, ἡσθάνθην ἐξυπνήσασαν ἐν τῇ μνήμῃ τὴν παιδικὴν τοῦ Θρασυβούλου ἐνθύμησιν. Εὐθὺς συνέλαβον τὸν πόθον τοῦ νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Φυλὴν, καὶ προσδιόρισας τὴν ἡμέραν τῆς περιοδίας ταύτης, δὲν ἠθέλησα ν' ἀναβάλω αὐτὴν δι' ἑλλειψὶν συνοδίτου. Διότι εἰς τινὰς τῶν γνωστοτέρων μοι ἡ Φυλὴ ἦτο ἤδη γνωστὴ, τινὲς δὲ εἰς τῆς ῥαθυμίας ἀναπαυόμενοι τὰς ἀγκάλας, ψυχρότερον πῶς διακείμενοι πρὸς τὰς γηραιὰς ἀναμνήσεις, καὶ ἀναυδοὶ πρὸς τὰ κάλλη τῆς φύσεως, ἢ ἴσως συχνότερον τοῦ δέοντος τὸ γλίσχρον τοῦ βαλαντίου συμπέρον προτιμῶντες ψυχικῆς τινος εὐγενοῦς διαχύσεως ἐν ὑστέρῳ λόγῳ τίθενται καὶ τὰς περιοδίας, ἢ ἐπιχειροῦσιν αὐτάς· ἐνίοτε πρὸς ὕλικὴν διασκέδασιν.

Τέλος ἐξῆλθον, φίλε, μόνος τὴν πρωΐαν τῆς 12ης μεσοῦντος Μαΐου, καὶ ἀγωγιάσας ἵππον ἑλθὼν τὴν ἀγούσαν λεωφόρον εἰς τὴν κώμην Χασσιά. Ἦτο καλὴ ἀλλ' ἀνεμώδης ἡμέρα. Δὲν σὲ λανθάνει βεβαίως ὅτι ἐν Ἀθήναις ἡ πνοὴ τῶν ἐτησίων δὲν εἶναι πάντοτε εὐάρεστος, καὶ πρὸ πάντων ὅταν σφοδρῶνται· διότι τὰ διερχόμενα τῆς πόλεως τὰς λιθαστρώτους ἀγυῖας καὶ τῶν νεοδένδρων περιπάτων τοὺς δρόμους δρομῆα καὶ πυκνὰ νέφη μᾶς κατακαλύπτουσι πολλάκις, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν τρανῶν σχεδίων τῶν σοβαρῶν πολιτικῶν τῆς ἡμετέρας πρωτευούσης, ἀλλὰ πρὸς τὰ χλοηφόρα καὶ σὺν-δενδρα μέρη μετριάζων τοῦ ἡλίου τὸν καύσωνα ὃ ἀνεμὸς διαπνέει καθρῶτερος καὶ τὸν μόχθον τοῦ χωρικοῦ ἢ τοῦ διαβάτου καταπραύνει. Καλπάζων

διήλθον ἀγροῦς, σιτορόρους καὶ κήπους καταφύτους κειμένους παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ διέβην τὴν ξηρὰν κοίτην τοῦ Κηφισσοῦ. Ὁ Κηφισσὸς, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰλισσὸς, καταρδεύοντες τὸ πάλαι δι' ὅλου τοῦ ἐνικυτοῦ τὰς παροχθίους αὐτῶν γαίας, κεκοσμημένας ὑπὸ κήπων ὑπερηφάνων καὶ εὐταίων ἄλσων, σήμερον μόλις δεικνύουσι πρὸς παρηγορίαν εἰς τὸ ὄμμα τοῦ διαβάτου ῥοδοδάφνας τινὰς καὶ ῥάιανους εὐώδεις. Ἐν τούτοις τὰ πρὸς δυσμὰς τῶν Ἀθηνῶν ταῦτα μέρη διατελοῦσιν ἔχοντα καὶ μέχρι τοῦδε ἱκανὴν εὐφορίαν· αἱ δὲ περὶ τὸν Κολωνόν πεδιάδες σκεπάζονται ὑπὸ ἐλαιώνων καὶ ἀμπελώνων, καὶ ὁσημέραι καλλωπιζόμεναι διὰ κήπων ὡραίων ἀνακλοῦσιν εὐχαρίστως εἰς τὴν μνήμην τοὺς ἡδαις στίχους τοῦ Σοφοκλέους, τοὺς γεγραμμένους εἰς τὰς ἐνδρόσους σκιὰς τοῦ Κολωνοῦ.

Ἐντεῦθεν διαβὰς χωρίδιόν τινα, ὧν ὀνομαστώτερον τὸ Μενίδι, καὶ πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Κορυδαλοῦ πλησιάσας ἀπῆντησα γαίας κεχερσωμένας, εἰς τὰς ὁποίας μικρὰ τινα δένδρα ἄγρια διαχέουσιν ἀνωρελῇ σκιάν· τὰ δὲ κύκλω βουνά, ἐκτείνοντα τὰς κορυφὰς τῶν κορυφῶν, γυμνά καὶ ἀντανεκλῶντα τὰς ἡλιακὰς ἀκτίνας, φέρουσι σπανίως τινὰς καλῶς ποιμένων ἀλθανῶν, καὶ ἐρείπια πύργων παλαιῶν, χρησιμευόντων, ὡς φαίνεται πρὸς τῆς ἐπαναστάσεως, πρὸς ἀμαυρὰν ὑπεράσπισιν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν, καὶ ὑπὲρ τῶν καταπατουμένων δικαιωμάτων τῶν ἐντοπίων.

Μετὰ ταῦτα εἰσέβην εἰς ἀνάντη ὁδὸν, σχηματιζομένην ἐπὶ τραχέος ἀνοίγματος τοῦ ὄρους, καὶ μετὰ περίπου τριῶν ἱππασίαν μνητὴρ ἀλλὰ τερπνὴν ἐφθασα εἰς τὴν κώμην Χασσιά.

Ἡ κώμη αὕτη, ἀνήκουσα νῦν εἰς τὸν δῆμον τῆς Φυλῆς, κειμένη οὐ μακρὰν τοῦ ἀρχαίου δήμου τῶν Ἀχαρνῶν, ἐπὶ ὄροπεδίου, συγκειμένη ἐξ 150 περίπου οἰκημάτων τῶν πλείστων πενιχρῶν καὶ χαμηλῶν, κατοικεῖται ὑπὸ γεωργῶν, ποιμένων καὶ ἀνθρακῶν, λαλούντων, ἐκτὸς σχεδὸν τῆς νέας γενεᾶς, τὴν ἀλβανικὴν γλώσσαν. Δὲν εἶναι δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς νὰ διαλάβω ἐνταῦθα περὶ τοῦ συγχοῦ τούτου φαινομένου τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης, ἧς ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς χωρικοῖς καὶ ἀγρόταις λαοῖς τῆς Ἑλλάδος, καὶ νὰ ἐπιληφθῶ ζητήματος, περὶ οὗ ἐγράψαν πολλὰ, καὶ ὡς ἐκ τῆς δοκούσης λύσεως, ἐξεκλώσθησαν ἀσύγκλωστα καὶ σοφιστῶν συγγραφέων συμπεράσματα κατὰ τῆς γνησιότητος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς (α). Ἀλλ' ὅτι ἐκ τῆς βραχυτάτης αὐτοῦ διατριβῆς μου παρετήρησα, καὶ περὶ τῶν κατοίκων τῆς κώμης ταύτης παροδικῶς συνείκασα εἶναι, ὅτι οἱ νεώτεροι αὐτοὶ Ἀχαρναῖς ἔχουσι μορφήν ἡλιοκαῆς ζωῆς καὶ

(α) Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Πανεπιστημίῳ, ἐπιληφθὼν ὡς γνωστὸν τοῦ πολυκρότου τούτου ζητήματος, ἐν τῷ Περὶ ἐποικησεως Σλαβικῶν τινῶν φυλῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον (ἐν Ἀθήναις 1843), καὶ τελευταῖον ἐν τῷ εὐγλωττῷ αὐτοῦ λόγῳ, ὅν πρὸ μικροῦ ἀναγνώσαμεν μετ' εὐφροσύνης εἰς τὴν Πανδώραν. (Σημ. τοῦ 1857.)

ἱκανῶς εὐτυχῆσαν· αἱ γυναικες πόρουσαι, ὡς καὶ οἱ ἄνδρες, τὴν ἀλθωνικὴν στολὴν, καὶ ζῶσι μεμονωμέναι εἰς τὰ οἰκήματα αὐτῶν, ἐνασχολούμεναι τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, εἰς μορφῆς ἀγαθῆς καὶ ἡμέρου· ἡ καλλονὴ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἔπονδ' ἦ ποτε τῆς Ἀττικῆς· δύνανται νὰ παρατηρήσῃ τις, εἶναι δώρημα ὅπερ μετὰ γλισχρότητος χειρὸς ἐπέχυσεν ἡ φύσις ἀνέκαθεν, τολμῶ εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς ἐλληνικῆς χώρας. Γενικῶς δὲ οἱ χωρικοὶ οὗτοι ἔχουσι τὸ βλέμμα ὀξύ, περίεργον καὶ κρύφιον, φωνὴν ἡχηρὰν, καὶ κατασκευὴν ὑγιᾶ. Ἡ θέσις τῆς κώμης ταύτης εἶναι ὑψηλὴ καὶ τερπνὴ, καὶ ὁ ἀήρ τῶν πέριξ ὁρέων καθαρὸς καὶ γλυκὺς.

Ἀλλ' ὁ ἱππὸς μου, μὴ ἔχων οὐδὲ ῥανίδα ἐκ τοῦ αἵματος τῶν καλῆτων, μόλις ἐρθασεν εἰς τὴν κώμην τῶν Χασίων, καὶ ἐράνη ἔχων ἀνάγκην ἀπόλυτον ἀναπαύσεως καὶ ἀναπαύσεως πολυώρου. Δείγματα γοργότητος καὶ ἀλκῆς μ' ἐχορήγησε λίαν μέτρια, καὶ ὁ χωρικός, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν φροντίδα τὸν ἀρῆκα πεζεύσας, μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ἀθλίον τετράπουν εἶναι τοσοῦτον ἐξηντλημένον ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ καμῆτου, ὥστε ὤφειλον, κατὰ συμβουλήν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, νὰ ὑπάγω πεζὸς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ φρουρίου, διότι, ἐὰν ἐπεχειρῶν νὰ ὑποβάλω αὐτὸ εἰς ἐκτάκτους δοκιμασίας, ὑπῆρχε μεγάλη πιθανότης ὅτι ἡδυνάμην νὰ ἐπιστρέψω πεζός. Ὑπακούσας προθύμως τοῦ χωρικοῦ τὴν συμβουλήν, γόνιμον εἰς δυσάρεστα συμπεράσματα, παρέλαβον ὁδηγὸν τῆς λοιπῆς ὁδοῦ μέχρι τοῦ τῆς προκειμένης περιοδίας τέρματος, ἀγαθὸν παιδίον, τὸ ὁποῖον μοὶ προσέφερε πρόθυμον καὶ ὅλως ἀφιλοκερδῆ ὑπηρεσίαν. Μετὰ ἡμισείας λοιπὸν ὥρας περίπατον ἐν μέτῳ ἀγρῶν μεστῶν τῶν δωρημάτων τῆς Δήμητρος, καὶ λόφων τερπνῶν καὶ κατασκίων, ἐρθασα εἰς μοναστήριον, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ἐνθα ἔτυχον φιλόφρονος ὑποδοχῆς παρὰ τῷ ἡγουμένῳ. Τὴν καταγωγὴν τῆς μονῆς ταύτης μὲ εἶχε διηγηθῆ κατ' ὅδον ὁ νεανίσκος συνοδοιπόρος μου καὶ μὲ δείξει μάλιστα ἀγρίον τι καὶ φραγκωδὲς χάσμα βράχων, ὅπου, κατὰ παράδοσιν ἀρχαίων, σοδορῶς πως μ' ἐβεβαίωσεν, ἐφανερώθη ἡ ἐν τῇ μοναστηρίῳ προσκυνουμένη εἰκὼν τῆς Παναγίας. Εἶναι ἀληθές ὅτι οὐκ ὀλίγα μοναστήρια ἔχουσιν ὁμοίαν τινὰ καταγωγὴν ἀλλ' ἔστω, ἡγάπησα πικιδίθην καὶ ἀγαπῶ τὰ μοναστήρια, δὲν ἡξέωρω ἀκριδῶς διὰ ποῖαν αἰτίαν, ἀλλ' ὅπως δὲ ποτε ἡ θεὰ τῶν τριούτων κτιρίων ἐν μέτῳ ἐρημιῶν, ἐπὶ κορυφῆς ὁρέων, εἰς μονήρη καὶ πολυκύμαντον παράλιον χορηγεῖ, εἰς τὴν δροσιν καὶ εἰς τὴν φαντασίαν μου ἰδίῳ τι θέληγτρον. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἤκουον μετὰ περιεργείας μοναχὸν τινα συγγενῇ διαγινόμενόν με τὰς ζωγραφικὰς τοποθεσίας τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἀθῶνος, καὶ δις ἀπεφάσισα τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀγ. Ὄρους, οὐχί, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ζηλώσας τὴν δίαιταν τῶν μοναχῶν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλ' ἵνα τέρψω τὴν φαντασίαν καὶ ὑψώσω τὸν νοῦν πρὸς τὴν Θεότητα.

Ἡ μικρὰ μονή, ὑπὸ τὴν στέγην τῆς ὁποίας ἐξενίσθην, μὴ φέρουσα πολλὰ παλαιότητος σημεῖα

σύγκαιται ἐκ μικρῆς ἐκκλησίας καὶ πέντε ἢ ἑξ μικρῶν καλίων, καὶ στήριζεται εἰς ἀγκάλην ὑψαύχενος βουνοῦ, τὰς κορυφὰς τοῦ ὁποίου στέφουσιν ἑλατοὶ καὶ πίτνες γηραιαί, πρὸς δὲ τὰς ἀκρας αὐτοῦ χαίνουσιν ἀπότομα βέραθρα. Μὲ ἤρεσε λοιπὸν, φίλε, τὸ ταπεινὸν τοῦτο τῆς εὐσεβείας ἐρημητηρίου· ἀλλὰ τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἀγρίαν ταύτην θέσιν, ὡς καὶ πολλὰς ἄλλας τῆς Ἀττικῆς, δὲν ζωογονεῖ οὐδὲ παιδρύνει ὁ φόρος διαρρέοντος ὕδατος. Ἐνταῦθα διατρίψας δύο περίπου ὥρας, λαβὼν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ συγγευματίσω μετὰ τοῦ ἡγουμένου, τοῦ δημάρχου τῆς φυλῆς καὶ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ, ἀνθρώπων ἀρετῶν ἡθῶν, μετὰ τινα ὕστερον συνδιάλεξιν περὶ διαφορῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, ἀπεχαιρέτισα ἐτερόχθων ἐγὼ τοὺς ἀγαθοὺς τούτους αὐτόχθονας, καὶ ἔλαβον τέλος τὸν πρὸς τὸ φρούριον δρόμον.

Τὸ σύντομον τοῦτο διάστημα εἶναι μοναξίᾳ ἀσώδης καὶ ἀγρία. Διαβαίνων δὲ περὶ μέσσην ἡμέραν τοὺς δρυμοὺς τούτους δὲν ἤκουον εἰμὴ τὸν ὀργίλον ῥυθμὸν τοῦ βορρᾶ καὶ τῶν δασῶν τὸν ἀσίγητον θύρουδον. Ἀλλὰ ταρχή τις καὶ κρότος αἰφνίδιος εἰς παρακειμένην χαράδραν διέκοψε τὸ βῆμα ἡμῶν. Ἐθεωρήσαμεν πέριξ καὶ δὲν ἀνεκαλύψαμεν οὐδὲν ἐκτάκτον ἀντικείμενον. Μὴ μᾶς παρεφύλαττεν ἐρωτόληπτος Σάτυρος παρατηρήσας ζηλοτύπως τὴν ἐμφάνισίν μου, κατ' ἣν ὥραν ἐπορεύετο πρὸς συνέντευξιν Ὁρειάδος τινός; Ἀλλ' ὁ μακάριος ἐκεῖνος αἰὼν παρῆλθεν ἤδη πρὸ αἰώνων, καὶ πολὺ θηριωδέστερον εἶδος σατύρων ἐμφωλεύει εἰς τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ ἀνθρωπόμορφα ταῦτα θηρία φιλοτιμοῦνται, ὡς μανθάνομεν κατὰ δυστυχίαν συνεχέστερον τοῦ δέοντος, νὰ ὑπερβῶσι καὶ αὐτῶν τῶν τετραπόδων θηρίων τὴν ὠμότητα, καταφρονοῦντα ἐνίοτε τὰ στρατηγήματα καὶ τοὺς ἀθλοῦς καὶ αὐτῶν τῶν Ἡρακλέων καὶ Θησέων τῆς Ἀρχῆς. — Κατ' εὐτυχίαν, ὁ φόδος ἡμῶν μετ' ὀλίγον ἐμταϊώθη, καὶ μετ' οὐ πολὺ διὰ λιθοστρώτου καὶ λελαξευμένης ἐπὶ βράχων ἀρχαίας ἀνοδοῦ ἀνέβην ἀσφαλῶς εἰς τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς.

Τὸ φρούριον τοῦτο (ἢ μᾶλλον τὰ εἰρεῖπια αὐτοῦ) κείμενα ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήνου βουνοῦ ἐδέσποζεν, ὡς ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, τὸν περὶ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ οἰκούμενον δῆμον τῆς Φυλῆς, ἀνέκοντα εἰς τὴν Οἰνκίδα φυλὴν, ὁμορον τῆς βοιωτικῆς Τανάγρας. Ὁ περίβολος τῆς ἀκροπόλεως ταύτης τῶν Φυλασίων, μ' ἐράνη ὑπερτερῶν περίπου τὸ τρίτον τοῦ περιβόλου τῆς ἀθηναϊκῆς ἀκροπόλεως. Ἐχει τὸ σχῆμα ἐπίμηκες καὶ δύο εἰσόδους, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων ἦτο τετραμμένη πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς μεσημβρίαν. Τὸ μεῖζον καὶ ἡδη περιωζόμενον μέρος τοῦ ἀρχαίου τείχους εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν, καὶ τὸ ὅλον φαίνεται ὡκοδομημένον λίθοις τετραπλεύροις, λελαξευμένοις κατὰ τὰς γωνίας καὶ ἐπιτεθειμένοις ἀπὸ συνδέματος, κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς τῶν ἀρχαίων τειχῶν.

Παριελθὼν δις καὶ τρίς τὸν περιβόλον, καὶ μὴ παρατηρήσας οὐδὲν ἄλλο λείψανον λόγου ἄξιον, ἐ-

κάθησα ἐπὶ τινος ἀποκρήμνου πλευρᾶς τοῦ γηραιοῦ τούτου τῆς ἐλευθερίας πύργου, καὶ ἀνεπώλησα τὴν περιγραφὴν τοῦ Ξενοφώντος (α), ἀρηγυμένον γλαφυρῶς τὴν ἐντεῦθεν ἐξόρμησιν τῶν περὶ τὸν Στειριέα Θρασύδουλον, καὶ τὴν ἐν ὧρα χειμερινῆς νυκτός (β) διὰ τῆς πρὸς μεσημβρίαν τοῦ φρουρίου φάραγκος καθόδου αὐτοῦ εἰς Πειραιᾶ, ἐνθ' ὃ ἐνδοξος οὗτος πολίτης κατέστρεψεν ἐντελῶς τὴν τριακοντακέφαλον τυραννίδα, καὶ ἀνώρθωσε τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀλλὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καθ' ἣν μόνος ἐγὼ (ἤμην σχεδὸν μόνος διότι ὁ παῖς ἐξῆλθ' ἐπὶ τῆς χλόης· ἐκοιμᾶτο βελθέως) ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων ἐπάτουν τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον ἐπάταξεν· ἄλλατε οἱ φιλελεύθεροι φυγάδες τῶν Ἀθηνῶν, ἐνόμιζον ἐμχυτὸν εὐτυχίῃ, καὶ ἐν τῇ ἐκστάσει τῆς ψυχῆς μου ἐρανταζόμην ὅτι ἤκουον ἐν μέσῳ τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου τὸ σκολιὸν ἄσμα τοῦ Ἀρμόδιου καὶ Ἀριστογείνονος, καὶ ἰαχὰς καὶ παρκαλεύσεις ἐλευθερίας! ὦ! ναί, φίλε, ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη μοναξιά ἐνέπνεεν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἰσθήματα γενναῖα καὶ ἀνερόριπιζε τὸ κατὰ τῆς τυραννίας μῖσός μου. Ἡ ἐλευθερία φυγαδευσμένη ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ ἀπὸ τὰς πεδιάδας εὐρίσκει ἀσφαλῆ καταφύγιον εἰς τὰ ὄρη· τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξαν ἀνέκταθ' ἐν τῷ αἰώνῳ προπύργια κατὰ τῶν τυράννων τῆς, καὶ εἰς μετὰ ἡρωϊκῶν ἀναμνήσεων!... Φεῦ! διὰ τί καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν πατρίς, φίλε, διὰ τί καὶ ἡ ὥραία Ἐπτάλοφος νὰ μὴ περιφρουρηθῇ ἀπὸ ὑπερήφανα ὄρη; Διὰ τί αἰωνίδιοι λαίλαπες ἀρματοπλοίων νὰ μὴν ἐπισκήπτωσι κατὰ τῶν Ταρτάρων κατακτητῶν, οἵτινες ἐν μέσῳ τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης τοῦ 19. αἰῶνος εὐρίσκουσιν ὑπερκασιγὰς καὶ συμμάχους χριστιανοὺς κατ' αὐτῶν τῶν χριστιανῶν!... ὦ! μάταια τῆς ποιητικῆς μοναξίας ὄνειροπολήματα!...

Ὁ μεγαλοφύεστερος βάρδος τῆς ἀγερῶχου Ἀλβίωνος, ὁ Βύρων, ὁμιλῶν περὶ τῆς φυλῆς ἐν τινὶ σημειῶσει τοῦ 6. ἄσματος τοῦ ἀθανάτου ποιήματος τοῦ Childe Harolds' Pilgrimage, λέγει ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ φρουρίου τούτου θέα ὑπερβαίνει καὶ αὐτὴν τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (γ). Ἡ ἀπὸ τοῦ φρουρίου θέα εἶναι ἀληθῶς μεγαλοπρεπής. Ἐντεῦθεν καθορᾶται ἡ πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Ἰμμηττός καὶ ἡ κυκνέα θάλασσα τοῦ Αἰγαίου. Ἀλλ' εἰς τὰ ὅμματα τοῦ φιλέλλητος ποιητοῦ ἡ θέα αὕτη ἐφάνετο μεγαλοπρεπεστέρα καὶ παρῆχεν ἐμπνεύσεις ἐναρμονίους μὲ τὴν πλήρη τρικυ-

(α) Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβλ. Β'. κεφ. δ'.

(β) Ὀλυμπ. 91ος 1ος περὶ τὰ τέλ. π. χ. 404.

(γ) Ἀντιγράφων ὕδης (Μάντισσας, 4 Ἰουλίου 1857) τὴν παρῶσαν ἐπιστολὴν ἐκ τοῦ ἀθηναίου χειρογράφου μου, ἠθέλησα ἐκ περιεργίας νὰ ἐπανέχω τὴν τιμωρίαν ταύτην (τὴν ὁποίαν εἶχον ἀναγκάσει ἐν γαλλικῇ μεταφράσει) εἰς τὴν ἀνὰ χειρὰς μου ἀγγλικὴν ἐκδοσὴν τοῦ Moore. Τὴν εὐρὴν ἱκανῶς διακέρουσαν τῆς γαλλ. μεταφράσεως καὶ λίαν ἀπλὴν. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς ἕτερον μέρος, διότι θέμα, ὡς γνωστὸν, ὅσων πλείστων ὀρεκτοτάτων στροφῶν τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρχεν ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ ἐρεῖπια τῆς Ἑλλάδος.

μίας ψυχῆς του. Ἡ σύγκρισις ὅμως εἶναι ἐπιτυχὴς καὶ εὐχερής; Ποίαν ὁμοιότητα ἔχει ὁ διαυγὴς καὶ παραδείσιος ὁρίζων τῆς Ἐπταλόφου καὶ τοῦ καταστένου μὲ τὸν σκιερὸν καὶ ἄγριον τῆς φυλῆς; Τὴν διαφορὰν τῶν τοιούτων ἐπόψεων ἐσκιαγράφησα, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰς τὴν κατὰ τὴν Πεντέλην περιοδίαν μου (α). Χαῖρε.

X. A. PARMENIADIS.

ΜΑΡΙΟΣ ΠΙΕΡΗΣ.

—οεθρο—

Διάσημός τις Ἰταλὸς ἱστοριογράφος διατείνεται, μετ' ὀλίγης ἀναμνηστικῆς ἀληθείας, ὅτι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ ἐλληνικὸν ἰδίωμα δὲν ἦτον ἐν χρήσει εἰς τὴν γραμματολογίαν· προσθέτει δὲ ὅτι ἕνεκα τούτου ὁ Φόσκολος καὶ ὁ Μουστοξύδης τὴν ἰταλικὴν ἐπλούτισαν. Ἡμεῖς, καὶ τοὶ σεβόμενοι μέχρι λατρείας τὰ δύο ταῦτα καυχήματα τοῦ γένους, ὀφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, κατὰ τὴν προειρημένην ἐποχὴν, ἐχρημάτισαν καὶ ἕτεροι ὁμογενεῖς, οἵτινες, ἐκπαιδευθέντες ὡς περ ἐκεῖνοι ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ μακρὸν χρόνον διατρίψαντες, καὶ τῆς ἰταλικῆς γραμματολογίας ἐραστὴ γενόμενοι, ἐπλούτισαν αὐτὴν· μεταξὺ δὲ τούτων συγκατατάσσεται καὶ ὁ Κερκυραῖος Μάριος ὁ Πιέρης. Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ πληροφορηθῶσι λεπτομερῶς περὶ τοῦ βίου τοῦ περιφανοῦς τούτου συμπολίτου μας, δύνανται νὰ προσδράμωσιν εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ ἐκδοθεῖσαν αὐτοβιογραφίαν του, ἢ εἰς τὴν συντομωτέραν βιογραφίαν του ἣν συνέταξεν ὁ ἐκ Φάβου ἀλλόγιμος Φίλιππος Α. Πολυδώρης. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀκούμεθα νὰ εἰπώμεν περὶ αὐτοῦ ὀλίγα τινά, ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ τοῦ νὰ γνωρίσῃ τὸ Πανελλήνιον ὅτι καὶ ἐπὶ τοιούτῳ γόνῳ χρεωστῇ τὸ ἔθνος νὰ ἐναβρύνηται.

Ἐγεννήθη ὁ Πιέρης ἐν τῇ τῶν Ἰονίων Νήσων πρωτεύουσῃ τὴν 24 Φεβρουαρίου 1776 ἐξ εὐπατρίδων γονέων. Ἐνεκα ὅμως τῆς ἐλλείψεως τῶν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς παιδείας μέσων, ἥτις ἐπεχωρίσθη τότε εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ πτερωτοῦ λέοντος κυριαρχουμένην Ἐπτανήσον, καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὑπὸ τῶν γεννητῶν του ἀνετράφη, οὐδεμίαν ἄλλην ἀγωγὴν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ οὗτος, ἐκτὸς ἐκείνης ἣν περιποίησαν αὐτῷ ἡ ἀνάγνωσις ὀλιγίστων βιβλίων, τὰ εὐαριθμητὰ μαθήματα τοῦ παρ' ἡμῶν τότε Λογικῆς καὶ Γραμματολογίας διδάσκοντος Α. δὲ Ῥώση, τὰ γυμνάσματα εἰς ὅσα τὸν ὤθει ἡ πρὸς τὴν σπουδὴν φυσικὴ αὐτοῦ κλίσις, καὶ τέλος ἡ φιλικία καὶ τὸ παρόδαιγμα τοῦ συγγενοῦ του Ἀντωνίου Τριβόλη Πιέρη, τοῦ ἀώρου πρὸς ζημίαν τῶν